

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

איך ישראל ניצחה במלחמה? קבלת החלטות מושכלת, עוצמה צבאית ולאומית ומזל

מאת אל"מ (מיל') שי שבתאי

מבט מבס"א, מס' 2,330 11 בפברואר 2025

תקציר: ישראל החלה את המלחמה ב-7 באוקטובר 2023 ב'יום כיפור': הפתעה אסטרטגית ואופרטיבית שהקריסה את מערך ההגנה בעוטף עזה ואת יסודות הביטחון הלאומי של ישראל. היא סיימה אותה ב-17 בינואר 2025 ב'ששת הימים': שינוי יסודי חיובי בכל חזיתות הלחימה העיקריות של ישראל. המאמר מנתח את המהלכים הקובעים במלחמה ומראה שזהו שילוב של קבלת החלטות מושכלת, מיצוי עוצמה צבאית ולאומית, וכמו שקורה במלחמות - גם מזל. המסקנות המתבקשות הן שלקראת המשך ההתמודדות עם האתגרים על ישראל לטייב את תהליך קבלת ההחלטות הקובעות כמוצע בהמשך, ולחזק ולהתאים את העוצמות הצבאיות והלאומיות לאתגרים כדי להקטין את ההיסמכות על המזל, שהוא משתנה מקרי, ונסמך על כשלי היריב שגם הוא מפיק לקחים. המאמר מוקדש לגבורתם של הנופלים.

ישראל החלה את המלחמה ב-7 באוקטובר 2023 ב'יום כיפור': הפתעה אסטרטגית ואופרטיבית שהקריסה את מערך ההגנה בעוטף עזה ואת יסודות הביטחון הלאומי של ישראל. היא סיימה אותה ב-17 בינואר 2025 ב'ששת הימים': שינוי יסודי חיובי בכל חזיתות הלחימה העיקריות של ישראל: עזה, לבנון, איראן וסוריה.

האתגרים הצפויים לישראל - אסטרטגית ואופרטיבית - הם רבים, ייתכן אף שהלחימה תתחדש בשבועות או בחודשים הקרובים. עם זאת, הפסקת האש בחזית הפעילה האחרונה מאפשרת לחשב את המאזן האסטרטגי ולהגיע למסקנה שהפעם הגענו מיום כיפור לששת הימים ולא להיפך. במישור של מערכה צבאית אפשר להגדיר זאת כניצחון.

איך זה קרה?

אנתח את ההחלטות העיקריות במלחמה על-פי שלושה פרמטרים שאני מזהה כדומיננטיים לניתוח ההישג: קבלת החלטות מושכלת, עוצמה צבאית ולאומית וכמו במלחמות (וראה דברי קלאוזביץ ואחרים) - גם מזל. התנהלות המלחמה לא הייתה נטולת טעויות ואי-הצלחות - המהלכים הצבאיים בעזה היו ממושכים מדי, התגובה הראשונה

באפריל 2024 למתקפה מאיראן הייתה איתות רפה, נראה כי ניתן היה להציל עוד חטופים, המענה החלקי לחות'ים בתימן ועוד. במאמר זה אתייחס לסיבות שהובילו להישג המצטבר.

7 באוקטובר 2023: הכרזה על מלחמה. ביום הארור הזה נראה ששום דבר לא עבד, אפילו המזל (מסיבת הנובה כמשל), אולם מספר אירועים היו הפתיח ליציאה מהמשבר.

קבלת החלטות מושכלת: ההחלטה הכמעט אינסטינקטיבית להכריז על מלחמה לפגיעה קשה באויב, ולא, למשל, להישמע לרעיונות רעים (למשל של בכירים מאוד לשעבר במערכת הביטחון) וללכת לעסקת כניעה של 'כולם תמורת כולם' (מה זה?) – סימן את הכיוון ליציאה מההלם ולמענה המתבקש לאתגר.

עוצמה צבאית ולאומית: המענה ההרואי של גורמי צה"ל, המשטרה ואזרחים אמיצים הגביל את מתקפת חמאס. העוצמה הצבאית הכוללת מנעה החלטה על מתקפה מצד חזבאללה.

מזל: ההחלטה של סינוואר הייתה מוקדמת מדי בתהליך הצטברות החולשה של צה"ל עקב הפגיעה של הקרע הפנימי בכושרו. נצראללה בחר שלא להצטרף, דבר שהיה מסבך מאוד את המענה הצבאי. האכזריות במעשי הטבח והחטיפה הקנתה לישראל מוטיבציה ולגיטימציה נרחבת יחסית לחודשים הקריטיים של הלחימה בחמאס במיוחד מול הנשיא בידן, בעל אהדה רבת עשורים לישראל.

11 באוקטובר 2023: החלטה לא לצאת למלחמה בצפון. מהלך שהיה מכניס את ישראל למלחמה כוללת בשתיים עד שלוש (איראן) זירות מרכזיות במקביל, בשעה שלא הייתה ערוכה כיאות לכך.

קבלת החלטות מושכלת: הבנה של חלק ממקבלי ההחלטות שיש להתמקד במהלך צבאי מובהק להכרעת חמאס, שפתח במלחמה ופעל באכזריות, ולהכיל – לפחות באופן זמני – את יתר הזירות.

עוצמה צבאית ולאומית: ההבנה שלמרות פערי המוכנות, יש לצה"ל – בסיוע אספקת חימושים מארצות הברית - אורך נשימה למלחמה ארוכה במספר חזיתות בדרוג.

מזל: בניגוד לעמדת חלק ניכר מהצמרת הביטחונית נמנעה החלטה, שהייתה מסבכת אותנו, כאמור, במלחמה מורכבת מדי עם היקף אבדות גדול בהרבה.

27 באוקטובר: יציאה לתמרון הקרקעי בעזה. תמרון שעל אף שבחלק ממאפייניו לא היה מיטבי – הביא להישגים אופרטיביים ואסטרטגיים מובהקים, עומד בליבת הניצחון הרב-זירתי הכולל והשיב לישראל את ביטחונה העצמי ביכולותיה הצבאיות.

קבלת החלטות מושכלת: תקופה ההמתנה של שלושה שבועות עד ליציאה לתמרון אפשרה להגיע לרמת מוכנות מבצעית גבוהה יותר של הכוחות, רמת אמון טובה בתוכניות והידוק התיאום החיוני עם האמריקנים.

עוצמה צבאית ולאומית: מהלך התמרון שילב בין יכולות שנבנו לאורך שנים בצבא היבשה בשילוב עם חיל האוויר והמודיעין ויכולת האש המדויקת לבין נחישות ומוטיבציה עילאיים של הכוחות הלוחמים, והביא הישג מובהק בתוואי לחימה מורכב מאוד תוך שבועות ספורים.

מזל: החלטת חזבאללה להמשיך בגישה של עימות מוגבל מתחת לסף המלחמה אפשרה להתמקד מבצעית בניצחון בעזה. חמאס לא הצליח לבנות יכולת צבאית שיכולה לכתוש ולהתיש את צה"ל, ונחל מפלות טקטיות ברוב רובם של המפגשים מול כוחותינו.

25 בנובמבר 2023: הפוגה לצורך עסקה. נראה כי ההישגים המובהקים של צה"ל בלחימה היממו את הנהגת חמאס, וגרמו לה לבקש שהות בלחימה להתארגנות מחדש, ולשחרר חטופים שגם כך היו מעמסה על היכולת הארגונית.

קבלת החלטות מושכלת: ההחלטה לעצור את הלחימה מתוך ידיעה ברורה שתחודש לא הייתה ברורה מאליה, וחייבה כושר התמדה ובהירות של מקבלי ההחלטות. בתמורה לכך השיגו הישג מובהק של החזרת חלק ניכר מהחטופים החיים.

עוצמה צבאית ולאומית: ההישגים הצבאיים המובהקים בתמרון ובאש תוך ארבעה שבועות הכניסו את הנהגת חמאס למצוקה.

מזל: באופן פרדוכסלי תמהיל החטופים שחמאס לקח – בדגש על ריבוי נשים וילדים ולא מיקוד בחיילים ובגברים בריאים – אילץ אותו לדלל קבוצה די גדולה. זאת, לצד המשך הביטחון העצמי הכוזב שהביא אותו לחשוב שיוכל לצאת וידו על העליונה מהמערכה גם ללא חטופים אלו.

2 בדצמבר 2023: כניסת צה"ל לח'אן יונס. צה"ל פנה להשתלט ולהשמיד את מרכז הכובד של הנהגת חמאס במרחב ח'אן יונס.

קבלת החלטות מושכלת: תכנון אופרטיבי מושכל של צה"ל תוך עליונות על האויב בהפקת לקחים אפשר להשתלט ולנטרל את מרכז הכובד שלו בהיקף נפגעים מדוד.

עוצמה צבאית ולאומית: כוחות החוד של צה"ל הצליחו 'לפרק' היערכות ליבה על ותת קרקעית של חמאס.

מזל: חמאס לא הצליח להקפיץ מדרגה את יכולותיו המבצעיות למרות הפוגה מלאה בלחימה של יותר משבוע וניסיון לבצע הפקת לקחים מהירה.

6 במאי 2024: כניסת צה"ל לרפיח. צה"ל השלים את הכיתור המלא של חמאס ואת הפגיעה השיטתית בו וביכולותיו המבצעיות.

קבלת החלטות מושכלת: הכניסה לרפיח בוצעה למרות הסתייגות עמוקה של הממשל האמריקני.

עוצמה צבאית ולאומית: צה"ל הצליח להתמודד בהצלחה יתרה עם הבעיה המורכבת של החשש הבינלאומי מאירוע הומניטארי ופגיעה נרחבת באזרחים. השיטה המבצעית המדורגת והזהירה שנקט בה תוך פינוי אוכלוסייה הוכיחו עצמם בפירוק המוקש המדיני.

מזל: הריגת סינוואר במרחב רפיח ב-16 באוקטובר הייתה תוצאה של פעילות מבצעית שיטתית של הכוח הלוחם במרחב, אך 'לכידתו ברשת' הייתה מקרית.

19 בספטמבר 2024: מבצע חיצי הצפון. ישראל ניצלה שעת כושר מבצעית ויצאה למערכה צבאית לחיסול הנהגת חזבאללה, פגיעה קשה במערכים האסטרטגיים של הארגון וחיסול נוכחותו בקרבת הגבול עם ישראל, וההישגים הצבאיים - על אף שלא מדובר במערכה כוללת - הובילו להישג אסטרטגי מובהק.

קבלת החלטות מושכלת: החלטה לפתוח חזית לחימה נוספת ולהכות בחזבאללה מכה קשה למרות הסיכונים המגולמים בכך, ולא להסתפק בהסדרה חלקית שהייתה מותרת את הארגון במלוא עוצמתו ובקרבת גבול הצפון.

עוצמה צבאית ולאומית: מבצע הזימוניות ב-17-18 בספטמבר, המודיעין המדויק והיכולת המבצעית האווירית שהביאו לחיסול הנהגת חזבאללה ומהלכי השתלטות קרקעיים בליווי אש מדויקת שהכריעו מערכים קרקעיים של הארגון הם תוצאה של כמעט שני עשורים של הכנות מדוקדקות מאז מלחמת לבנון השנייה.

מזל: נצראללה לא הצליח להבין את הדינמיקה המתפתחת ולהגיב עליה בדרך של מערכה נרחבת, ולמעשה 'נרדם בשמירה' עד למותו.

26 באוקטובר 2024: תקיפה עוצמתית באיראן. באפריל בתגובה לחיסול של מפקד גיס לבנון וסוריה של כוח קדס מהדוי, בחרו האיראנים לחצות קו וירו ירי ישיר משטחם על ישראל. המטח יורט ברובו על-ידי ישראל והקואליציה הבינלאומית, וישראל בחרה בתגובה באיתות בלבד, שנראה לפי מהלכי המשך כי לא הובן בטהראן. ב-31 ביולי, בפעולה המיוחסת לישראל, חוסל בטהראן מנהיג חמאס הניה. רק ב-1 באוקטובר, לאחר חיסול נצראללה ומחליפו של מהדוי ביצעו האיראנים ירי שני נרחב, שגם הוא לא גרם לפגיעות קשות בישראל. בתגובה ביצע חיל האוויר תקיפה מדויקת באיראן, שהפשיטה את האיראנים מיכולת ההגנה האווירית האסטרטגית שלהם, ופגעה ביכולת ייצור הטילים. האיראנים נמנעו מתגובה.

קבלת החלטות מושכלת: ישראל ביצעה פעולה מיטבית, שפגעה קשות באיראנים והובילה אותם להימנע מתגובה נוספת, כנראה עקב פגיעותם ועמידה נחרצת של ארצות הברית לצד ישראל.

עוצמה צבאית ולאומית: לאחר שני עשורים של הכנות ומטסי תקיפה לטווח ארוך בתימן ובמקומות נוספים מימש חיל האוויר יכולת תקיפה מורכבת באיראן ופגיעה מדויקת ומלאה ללא נפגעים לכוחותינו.

מזל: נראה כי האיראנים נהגו בפזיזות, מתוך תחושת כוח כוזבת, ולא לקחו בחשבון את פוטנציאל היכולות הישראליות ומשמעויות המכה הקשה לחזבאללה, הגיבוי האמריקני והמערבי לישראל מול איראן בשונה מהסוגייה הפלסטינית ובחירתו המתקרבת של דונלד טראמפ לנשיאות.

27 בנובמבר: הפסקת האש בלבנון. ההסכם שהושג בתיווך אמריקני רחוק מלהוות פתרון לאתגר חזבאללה, אך הוא טומן בחובו פוטנציאל לשינוי חיובי, כפי שניכר מבחירת הנשיא עון והקמת ממשלה חדשה בלבנון.

קבלת החלטות מושכלת: ישראל החליטה לעצור את הלחימה מתוך רצון לארגן מחדש את עוצמתה הצבאית ולתת סיכוי לתהליכים בלבנון בבקרה של ארצות הברית ותוך המשך סיכולי הגעת אמל"ח איראני לזירה.

עוצמה צבאית ולאומית: הישגי המערכה הצבאית אפשרו לישראל להגיע להסכם משופר בהרבה מזה של החלטה 1701.

מזל: היחלשות חזבאללה וההגעה להסכם היו טריגר לתחילת המתקפה המוצלחת של המורדים בסוריה להפלת משטר אסד, שהיה רכיב מרכזי ביכולת של איראן וחזבאללה לקיים את הציר ביניהן. גם בהקשר הלבנוני, ברקע להישג הישראלי עומדת בחירתו של טראמפ לנשיאות.

17 בינואר 2025: עסקת החטופים והפסקת אש בעזה. מצבו הקשה של ארגון חמאס בעזה, בידודו עקב היחלשות איראן וחזבאללה וחששו מאי-עמידה בדרישת הנשיא טראמפ לסיים את סאגת החטופים והמלחמה הובילו לחתימת עסקה בין ישראל לבין חמאס.

קבלת החלטות מושכלת: למרות לחצים כבדים פנימיים וחיצוניים, ההנהגה הישראלית המתונה עד לשינוי הנסיבות האסטרטגי במשולש חזבאללה-איראן-חמאס (מות הניה וסינוואר והחלשת הארגון) על מנת להוציא לפועל עסקת חטופים קריטית להשגת מטרות המלחמה בתנאים מיטביים לישראל.

עוצמה צבאית ולאומית: המשך הלחץ הצבאי על חמאס ואורך הנשימה הישראלי היו בין הגורמים שהובילו את חמאס לאשר עסקה בתנאים שישראל יכולה להסכים להם.

מזל: בחירת טראמפ והאולטימטום שהציב בפני חמאס חיזק את השיקולים של חמאס לקבלת העסקה.

מה ניתן ללמוד מניתוח הסיבות לניצחון הישראלי?

המסקנות המתבקשות הן שלקראת המשך ההתמודדות עם האתגרים על ישראל להמשיך לטייב את תהליך קבלת ההחלטות הקובעות ולהפיק לקחים מההחלטות החיוביות שהתקבלו ושהובילו להישג האסטרטגי המצטבר. הפקת הלקחים צריכה להיות משולבת לתכנים - לימוד מהמאפיינים המוצלחים והלא מוצלחים - אך גם לתהליכים, שנראה כי לא היו מיטביים, כפי שעלה מרצף רב מדי של הדלפות והטחת האשמות בסוגיה.

עליה להמשיך לחזק ולהתאים את העוצמות הצבאיות והלאומיות לאתגרים, ובכלל זאת, שיפור המענה הרב-זירתי, הרחבת שולי ביטחון וצעדים מעשיים לשימור ואף לחיזוק רוח הלחימה בעיקר בקרב מערך המילואים ואנשי הקבע.

כפועל יוצא נדרש להקטין את ההיסמכות על מזל, שהוא משתנה מקרי. באתגרים הבאים אי אפשר לסמוך על כשלי היריב, משום שגם הוא מפיק לקחים, או על התפתחויות פוליטיות בארצות הברית, שעליהן אין לישראל שליטה.

אל"מ (מיל') שי שבתאי הוא סגן מנהל מרכז בס"א, מומחה לביטחון לאומי, תכנון אסטרטגי ותקשורת אסטרטגית. אסטרטג בתחום הגנת הסייבר ויועץ לחברות מובילות בישראל.